

УДК 373:[37.091/33-027.22:39]

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4\(211\)-119-125](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4(211)-119-125)

Вишневська Ганна Петрівна,

методистка вищої категорії навчально-методичного відділу,

Навчально-науковий інститут менеджменту та психології

ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

НАПН України, Україна

Vyshnevskaya Hanna,

Methodist of the highest category of the educational and methodological department,

Educational and Scientific Institute of Management and Psychology

of the University of Management Education

National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine

E-mail: ozdoba@i.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0009-0003-8454-1145>

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО КОМПОНЕНТУ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

A Висвітлюється поняття етнокультури, розкриті його базові основи («етнос», «культура»). Звертається увага на питання етнокультурного компоненту в позакласній роботі, як необхідну умову для засвоєння особистістю культурних цінностей. Підкреслюється важливість збереження й передавання традицій із покоління в покоління, як успадкованого від предків комплексу господарського і соціального життя, матеріальної та духовної культури, які визначають стиль життя.

Етнокультурний компонент у позакласній роботі розглядається, як спосіб повернення втрачених духовних цінностей, спрямований на формування у дітей етичних, естетичних і моральних якостей особистості, почуття національної свідомості, патріотизму, розвитку творчих здібностей.

Ключові слова: етнокультура; традиції; духовність; цінності; національна свідомість; патріотизм; творчі здібності; моральні якості

Practical experience in implementing the ethno-cultural component in extracurricular activities

S This article highlights the concept of ethnoculture, reveals the basic foundations of the concept of "ethnoculture", such as "ethnos", "culture". Attention is drawn to the issue of the ethno-cultural component in extracurricular work as a necessary condition for the assimilation of cultural values by the individual. The importance of preservation and transmission of traditions from generation to generation is emphasized as a complex of economic and social life, material and spiritual culture inherited from ancestors, which determines the lifestyle.

The ethnocultural component in extracurricular work is considered as a way of returning lost spiritual values, aimed at forming ethical, aesthetic and moral personality qualities in children, a sense of national consciousness, patriotism, and the development of creative abilities.

Keywords: ethnoculture; traditions; spirituality; values; national consciousness; patriotism; creative abilities; moral qualities

Актуальність проблеми. Одним із пріоритетних напрямів державної політики розвитку освіти є напрям формування національних і загальнолюдських цінностей. Один із його складників – національне виховання.

Курс України на європейську інтеграцію викликає потребу ствердити унікальність своєї культури, спираючись на національні традиції та цінності. Саме тому виникла необхідність пошуку ефективних методів виховання особистості в

умовах сьогодення. Одним із основних принципів реалізації програм і нормативних актів є національна спрямованість освіти, що полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що етнокультурне виховання пов'язане з усіма сферами народного життя, поєднує культури

етносу з культурами національних меншин, визначає унікальний образ країни та її народу у людській цивілізації. Саме в етнічній культурі спостерігається збереження і передавання традицій із покоління у покоління [6].

Етнокультура виявляється в усіх галузях життя етносу: мові, вихованні дітей, одязі, будівництві житла, фольклорі тощо. Це підтверджують учені-етнологи: В. Агеєва, Є. Богданова, В. Кукушина, О. Садохіна та ін. Такі українські вчені, як В. Заслуженюк, В. Присакар, Г. Філіпчук, відносять етнокультуру до пріоритетів, які згуртовують людей різних національностей, що живуть в одній країні.

Основні компоненти виховання в позакласній роботі закладені у працях І. Беха, О. Биковської, В. Вербицького, Г. Пустовіта, С. Русової, Т. Сущенко, С. Шацького. Теоретичні аспекти етнокультурного виховання розглядалися у роботах Г. Лозко, Т. Мацейків, Я. Чепіги. Етнокультурне виховання учнів у працях цих науковців визначається, як етносоціальний процес формування особистості, що забезпечує етнізацію дітей, як невід'ємного складника формування їхньої особистості [1; 2].

Теоретичні засади формування етнокультурної компетентності розглядаються у наукових працях Л. Маєвської, Е. Мілованової, О. Нестеренко, А. Осадчука, О. Отич, Т. Поштарьової, Л. Соляр, Г. Лозко. На особливості формування етнокультурної компетентності у студентської молоді вказано у роботах О. Гуренко, В. Кириченка, Л. Коваль, О. Будник. Загальні питання вдосконалення змісту педагогічної освіти відображено у дослідженнях І. Зязюна, Н. Лисенко, В. Кременя, Н. Кузьміної, А. Маркової, Н. Ничкало, О. Пехоти. Як засіб формування самосвідомості та національної ідентичності студентської молоді етнокультурну компетентність розглядають Г. Волков, С. Борисова, О. Красовська, Л. Паламарчук, В. Струманський та ін. [5].

Із загального змісту робіт науковців можна зробити висновок, що дієвим впливом на формування та розвиток молодого покоління є створення системи позакласної роботи з метою всебічного гармонійного розвитку особистості на основі національних традицій, звичаїв, на ідеях патріотизму, народності із застосуванням етнопедагогіки. Серед інтегрованих педагогічних

ідей, які лягли в основу формування етнопедагогічної компетентності, необхідно відзначити: гуманний підхід до дітей у працях Я. Коменського, виховання через певне виховне середовище В. Сухомлинського, технологія колективної творчої діяльності І. Іванова, виховання людини в людині В. Караковського, застосування ідей природної педагогіки М. Стельмаховича. Тому можна виділити такі основні ідеї: головний зміст ідей розвитку особистості в педагогічному процесі – це розвиток учня, його творчої індивідуальності в освітньому процесі. Ідея розвитку має на меті і розвиток особистості педагогів, і педагогічної системи в цілому. В ідеї творчості сама творчість розглядається як універсальний механізм розвитку особистості, що забезпечує її входження у світ культури і засвоєння способів існування у сучасному світі. Із метою реалізації цієї ідеї створюється атмосфера, що стимулює суб'єкти освітнього процесу до творчості. Ідея співпраці основана на партнерських стосунках суб'єктів виховної системи: спільна праця дітей і дорослих забезпечує творчу позицію кожного на всіх етапах: від мети – до оцінки результатів. За ідею відкритості школа відкрита для широких соціальних зв'язків із творчою інтелігенцією, представниками науки, громадських організацій, творчих об'єднань [8].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Головний напрям реалізації етнокультурного компоненту закладу освіти у сучасних умовах – створення цілісної виховної системи, яка базується на гуманістичному стилі стосунків між усіма учасниками освітнього процесу; розумній дисципліні й порядку; врахуванні дитячої ініціативи та її підтримки з боку дорослих.

Головною метою формування етнопедагогічної компетентності особистості є виховання свідомого громадянина України, який поважає історичне минуле свого народу і толерантно ставиться до культурних і національних здобутків інших народів; формування творчої особистості, здатної до самореалізації та самовдосконалення; створення умов для соціалізації учнів, утвердження їх, як особистостей.

Учені-педагоги В. Сухомлинський, А. Макаренко, Я. Коменський, І. Іванов, М. Стельмахович, С. Русова та ін. виділяють

такі напрями виховання: інтелектуально-пізнавальний процес; удосконалення психічних процесів; формування ідеалів життя; формування здорового способу життя; розвиток творчості учнів; робота з естетичного виховання; методична робота та форми навчання: інформаційно-масові, діяльнісно-практичні, групові, інтерактивні, діалогічні, наочні. Потрібно зазначити, що планування позакласної виховної роботи здійснюється на основі досліджень запитів учнів із різних напрямів виховання – естетичного, краєзнавчого, патріотичного, екологічного, морального, розумового тощо. Їхня організація спрямована на формування в учнів загальнолюдських і національних цінностей, розвиток відповідальності, патріотизму, творчості, дисципліни, що сприяють подоланню труднощів у праці, навчанні, життєвих ситуаціях. Очевидно, що для становлення та утвердження незалежної України потрібно формувати у свідомості підростаючого покоління не підсвідомий патріотизм, а духовно осмислений, рефлексивний, який поєднує пристрасну любов до свого народу, нації, Батьківщини з тверезим почуттям міри і поваги до інших народів. Лише такий патріотизм може вирішити реальні проблеми Української держави. При цьому важливо не протиставляти підсвідомий патріотизм усвідомленому, духовному.

У ставленні до Батьківщини свідомість і підсвідомість покликані до взаємоприйняття. Від цього і залежить формування етнопедагогічної компетентності школярів.

Метою статті є визначення ролі етнокультурної спрямованості педагогів у системі навчання та виховання у закладі освіти, поширення практичного досвіду реалізації етнокультурного компоненту в позакласній роботі.

Викладення основного матеріалу. Одним із ефективних засобів етнокультурного виховання, що сприяє всебічному розвитку особистості учнів, є позакласна робота. У першу чергу, це робота по залученню дітей до занять декоративно-ужитковим мистецтвом, що ґрунтується на вивченні української традиційної народної культури, як явищі, в якому відображається світогляд, естетичні цінності українського народу [3].

Базову основу етнокультурного виховання складають поняття «етнос» (від грецьк. – група, плем'я, народ), «культура», «виховання».

Етнос – це група людей, поєднана довгим спільним проживанням на одній території, загальною мовою, самосвідомістю.

Нація – історично стійка спільність людей, яка виникає під час формування економічних, територіальних зв'язків, літературної мови, особливостей культури і характеру. Фактором, що значно впливає на виникнення і розвиток нації, є духовна сфера життя суспільства, складником якої виступає етнічна культура.

Культура етнічної спільноти (етнокультура) – це мова, звичаї, традиції, норми поведінки, релігія, це спосіб життя певної групи людей, їхні цінності.

Етнокультура – культура, першоджерелом якої є колективна творчість даної спільноти, що включає спосіб життя, світогляд, мову, народне мистецтво. У сучасних суспільствах етнокультура не існує відокремлено від професійної («високої») культури та є її складником; цей складник у вигляді «етнічного осердя» значною мірою визначає самобутність національної культури у сучасних державах. У найширшому значенні етнокультура – це «життєвий світ», який обіймає все, що дана спільнота колективно створює (на додаток до природного оточення): спосіб поведінки, суспільні установи, спосіб виробництва, мову, етносимволіку, міфи, ритуали, художню творчість тощо. Спільнота творить свій «життєвий світ» у нехай обмеженому, та все ж наявному просторі свободи: хоча природне оточення і впливає на характер етнокультури (тому, що етнокультура має бути «вбудована» в природне оточення), але воно суворо не визначає особливостей етнокультури. Це й є найглибшим джерелом унікальності будь-якої етнокультури та причиною відмінностей в етнокультурі тих спільнот, які існують в однакових природних умовах. Навіть на початкових стадіях творення етнокультури важливу роль відіграло індивідуальне навчання (передавання знань і вмінь від батька чи матері до дитини). Крім того, такий, безперечно, значущий чинник у творенні етнокультури, як індивідуальний талант також зазнавав впливу спільноти. Значення терміна «етнокультура» залежить від того, у якому значенні застосовується термін «етнос». Етнічні утворення зазнавали та зазнають історичних перетворень, у ході яких успадкування (традиції) модифікуються [9].

Етнокультурне виховання є складним міждисциплінарним явищем. Воно визначається

введенням в освітній процес знань рідної народної культури, соціальних норм поведінки, духовно-моральних цінностей, використанням досвіду народного виховання з метою розвитку у дітей інтересу до народної культури, виховання толерантного ставлення до людей різних національностей.

Етнокультурне виховання – цілеспрямована взаємодія поколінь, у результаті якого у дітей формується етнічна самосвідомість, почуття гордості за свою націю, рідну мову, історію та культуру свого народу тощо.

Етнокультурне виховання відбувається через засвоєння особистістю культурних цінностей, відтворення національної культури та творчості, духовності, вивчення стародавніх традицій, кращих надбань [4].

Народна українська творчість, яка виникла і сформувалася у процесі еволюції є засобом задоволення людських потреб, могутнім способом соціально-спрямованого формування свідомості кожної людини. Вона дозволяє людині розвиватися духовно, емоційно, інтелектуально, привчає до надбання людської високої мудрості. Кожний вид народної художньої творчості по-своєму віддзеркалює дійсність, для кожного характерний свій художній стиль, механізм впливу на свідомість людини. Народному мистецтву притаманно створювати образи, які не мають розвитку в часі, але перевага його в тому, що воно дає новий образ часу, нові ідеї та ідеали.

Роль народного мистецтва, як засобу формування творчої активності учнів, досліджували С. Діденко, Н. Вишнякова, Є. Горунович, О. Ковальов та ін. Глибина світоглядних і моральних, етичних і естетичних засад народного мистецтва, втілення у його творах непересічних ідеалів і духовних надбань народу містять у собі безмежні можливості для здійснення виховного впливу на особистість.

Нині питання етнокультурного виховання набуває значущого характеру. Виховання дітей на основі кращих народних традицій і народної художньої творчості розглядається як фактор збереження культурної самобутності, етнічної ментальності, національних цінностей народу. При цьому особливу роль відіграють технології етнокультурного виховання учнів із використанням засобів декоративно-ужиткового мистецтва.

До різновидів українського народного мистецтва, що посідають заслужене почесне місце в етнокультурі, необхідно віднести також: виготовлення рушників, ляльок-мотанок, сувенірів, хусток, витинанок, поробок із природних матеріалів, оберегів, жіночих прикрас, поробок із солоного тіста тощо [12].

Своєрідним різновидом українського народного мистецтва є іграшка. Народна іграшка – органічна частина культури і, водночас, самобутній вид декоративно-прикладного мистецтва українців, у якому у своєрідній формі відтворені звичаї, обряди та побут народу. Народна іграшка є специфічним витвором. Вона мусить мати пізнавальну цінність для дитини, відображати явища реального світу в доступних їй формах. Народна іграшка повинна не тільки нести інформацію, а й бути естетичною, втілювати оригінальну ідею. Дитина сприймає народну іграшку, як витвір мистецтва, що сприяє її духовному збагаченню.

Отже, народна іграшка дає дитині те, чого не може дати сучасна іграшка. Іграшки – це галузь українського народного мистецтва, що об'єднує вироби з кераміки, дерева, лози, соломи, паперу тощо. В українській іграшці знайшли відображення явища історичного буття, етичні й естетичні уявлення. Вона засвідчує своєрідні мистецькі риси, виявляє художню обдарованість народу, його прагнення до краси, творчу фантазію. Народна іграшка є культурною спадщиною народу, подібно до рідної мови, казки та пісні. Засвоєння такої іграшки разом із мовою і творами фольклору (колисковими, казками, колядками, співаночками, приказками, загадками) закладає в дитині той духовний резерв, який знадобиться їй у дорослому житті, коли постане питання вибору життєвого шляху.

Іграшці кожного народу властиві свої національні традиції. Кожна етнічна спільнота, народ має свій іграшковий репертуар, іграшкову культуру. Спілкуючись з народною іграшкою через зір і дотик, дитина збагачується загальнолюдським, національним і місцевим досвідом. Саме іграшка зберігає в собі пластичну й образну пам'ять про ті далекі часи, коли людина вперше почала використовувати природні матеріали для створення речей-символів. У народній іграшці відбивається душа народу, його тонкий смак, висока майстерність і винахідливість. Секрет привабливості іграшки у жвавості розповіді, у простоті, лаконізмі.

Світ іграшки, яка стала втіленням любові до дітей, це – світ симпатичних ляльок, лагідних звірів і співучих птахів. Цінність традиційної іграшки не лише в її зовнішньому художньому оформленні, а й у тому, наскільки вона активізує гру, спонукає дитину до дії, розвиває естетичне ставлення до світу. Народна іграшка розвиває дитину інтелектуально, творчо, спонукає до праці, навчає розуміти красу простих речей, шанувати батьків і близьких. Тому робота з вивчення народної іграшки спрямована на те, щоб навчити дітей поважати творців народної іграшки, навчити розрізняти регіональні та видові особливості іграшки на території України.

Дитина нині має сприймати народну іграшку не як предмет побуту, об'єкт гри, а й як витвір мистецтва, який потребує вивчення, аналізу, наслідування, повторення. Іграшка – пам'ять етносу, нації, народу, людства про своє історичне та доісторичне минуле. Виготовлення такої іграшки посилює в дитині відчуття причетності до родових, етнокультурних ціннісних основ. Іграшка, як і все традиційне народне мистецтво, позбавлена елементів зовнішнього етнографізму, притаманних здебільшого псевдонародним виробам сувенірного характеру, підробкам під національну архаїку. Справжня народна іграшка, як правило, містить обмаль зовнішніх атрибутів етнічної належності. Така належність становить саму її образну і змістовну сутність. Тому традиційна народна іграшка здебільшого позначена простотою форми, позбавлена кричущо-яскравих кольорів, складної та вибагливої орнаменталії [11].

Одне з провідних місць в українському декоративному мистецтві посідає художнє вишивання. Це улюблений і здавна поширений різновид народної творчості. Адже для вишивання не потрібно складних пристосувань. Колись, за кількістю й довершеністю вишитих рушників, сорочок, скатертин, які дівчина підготувала до свого весілля, робили висновки про її працелюбність. Уміння серцем відчувати навколишню красу і відтворювати її в узорах, кожна дівчина змалечку вчилася у своєї матері [7].

Вишивка в Україні – це світ краси і фантазії, поетичного осмислення навколишньої природи, схвильована розповідь про думки і почуття людини, світ натхненних образів, що сягають давньої міфології, звичаїв і уявлень наших

предків. До наших днів дійшла українська народна вишивка лише кінця XVIII – початку XIX століття – насамперед тому, що сприйняття її, як витвору мистецтва, утвердилося лише у 80–90-х роках XIX століття. Саме з того часу прогресивні діячі культури почали цікавитись вишивкою і зберігати її в музеях і приватних колекціях.

У процесі історичного та культурного розвитку в Україні, у кожному регіоні, сформувались сталі характерні орнаментальні мотиви і композиції, кольорні гами, специфічні техніки виконання. Вони дбайливо передавалися з покоління в покоління, майстри відшліфовували кращі досягнення своїх попередників, розвиваючи і вдосконалюючи їх. Художня довершеність і різноманітність вишивки залежать не тільки від створення досконалої орнаментальної композиції, тонкого відчуття кольору, а й значною мірою від вибору техніки виконання. У кожному регіоні у вишивках склалася своя, удосконалена сторіччями єдність орнаменту, засобів вираження його, своя кольорова гама [9].

У зв'язку зі змінами селянського побуту, розвитком культури, відбуваються кардинальні зміни і в народному мистецтві. Насамперед, у ньому відчувається безпосередній зв'язок із новим укладом життя, новими враженнями, зацікавленістю новими темами.

Яскраво відображають самотність рідного краю писанки. Назва «писанка» походить від слова «писати». Мається на увазі, прикрашати орнаментом. Оригінальні орнаменти розпису писанок зачаровують своєю витонченістю, природною символікою, єднують із традиціями минулого.

Розмальовуючи писанки, діти дістають уявлення про народну символіку, традиції розписування писанок, виховується інтерес до мистецтва країни, народжується бажання внести частину своєї праці в українські традиції [10].

Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне народне малярство. Відзначається особливою самотністю та продовжує народні традиції регіону, являє собою феноменальний національний пласт культури України. Характерною рисою петриківського розпису є те, що весь малюнок розташований ніби в одній площині. Переважають рослинні візерунки, фантастичні квіти, в основі яких лежить уважне спостереження місцевої флори.

Окремими напрямками культури українського народу стали такі види національних ремесел, як гончарство, ткацтво, лозоплетіння, соломоплетіння тощо. Знайомство учнів з етнокультурними традиціями та вивчення таких традицій може відбуватися і шляхом проведення відповідних заходів, наприклад: ознайомлення дітей із видами мистецтва своєї місцевості, проведення персональних виставок художників свого краю або виставок робіт майстрів-представників декоративно-ужиткового мистецтва, проведення обрядових свят, вшанування календарних традицій, проведення тематичних свят із виконанням народних танців і пісень, знайомство з народними казками, легендами, іграми тощо.

Результати досліджень. Можна сказати, що традиційні ремесла та промисли мають великий виховний потенціал. На основі отриманих знань мають виникнути нові емоції, пов'язані і з найближчим оточенням, і зі своїм народом і країною, що сприятиме вихованню таких важливих якостей, як взаємоповага, працьовитість, повага до звичаїв і традицій, родинність.

Залучення дітей до національних традицій, підготовки та відзначання свят народного календаря пробуджує у них любов до рідної землі, повагу до людей праці, шанування історії, збагачує культуру свого народу.

Висновки з даного дослідження. Аналізуючи засоби національної культури, ми встановили, що реалізація етнокультурного компоненту в позакласній роботі спрямована на формування у дітей етичних, естетичних, моральних якостей особистості, почуття національної самосвідомості, патріотизму, розвитку творчих здібностей і можуть бути використані в якості основи змісту формування національних етнічних цінностей.

Перспективи подальших розвідок. Народне мистецтво є невичерпним джерелом для виховання підростаючого покоління. Завдяки символічній, образній мові різновидів народного мистецтва, ми пізнаємо історію, світогляд. Воно має унікальні можливості впливу на особистість і формування у неї національних етнічних цінностей.

Завдяки символічній мові мистецтва, ми маємо можливість пізнавати історію, світогляд, моральні цінності наших предків. Якщо дитина не виховується на основі етнокультури, це ускладнює можливість її входження у світ народного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 2. С. 27–31.
2. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Чернівці : Букрек, 2015. Т. 1. 640 с.
3. Гарбузенко Л. В. Декоративно-прикладне мистецтво: крок до художньо-естетичної компетентності : навч.-метод. посіб. Кіровоград, 2016. 19 с.
4. Етнографія українців : навч. посіб. / за ред. С. А. Макаруча. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 711 с.
5. Отич О. Мистецька освіта як складова система неперервної професійної освіти. *Професійна освіта: педагогіка і психологія* / за ред.: І. Зязюна, Н. Ничкало, Т. Левицького, Ю. Білш. Ченстохова ; Київ, 2003. Вип. V. С. 165–175.
6. Петренко І. О. Етнографічне мистецтво українського народу: звичаї, символіка, ремесла. Львів : Львівська політехніка, 2020. 24 с.
7. Пурига І. О. Кралецькі рушники: історія, семантика, технологія. Суми : Триторія, 2018. 39 с.
8. Столярчук Н. Етнокультурологія : методичні рекомендації до курсу. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 17 с.
9. Сучасне українське декоративне мистецтво: збереження національної своєрідності в умовах глобалізації. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, 2019. 240 с.
10. Ткаченко В. М. Феномен українського писанкарства кінця XIX – початку XXI ст. Київ : Міленіум, 2020. 428 с.
11. Українська народна іграшка : каталог. Київ : ВД «Стилос», 2006. 48 с.
12. Українські традиції та звичаї / авт.-упоряд. А. П. Ярещенко. Харків : Факт, 2008. 232 с.

References

1. Bekh, I. D. (2010). Teoretiko-prykladnyi sens kompetentnisnogo pidkhodu v pedahohitsi [Theoretical and applied meaning of the competence approach in pedagogy]. *Pedahohika i psykholohiia [Pedagogy and psychology]*, 2, 27-31 [in Ukrainian].
2. Bekh, I. D. (2015). *Vybrani naukovy pratsi. Vykhovannia osobystosti [Selected scientific works. Personality education]*. (Vol. 1). Chernivtsi: Bukrek [in Ukrainian].
3. Harbuzenko, L. V. (2016). *Dekorativno-prykladne mystetstvo: krok do khudozhno-estetychnoi kompetentnosti [Decorative and applied art: a step towards artistic and aesthetic competence]: navch.-metod. posib. Kirovohrad* [in Ukrainian].
4. Makarchuk, S. A. (Ed.). (2015). *Etnohrafiia ukraintsev [Ethnography of Ukrainians]: navch. posib. Lviv: LNU im. I. Franka* [in Ukrainian].
5. Otych, O. (2003). *Mystetska osvita yak skladova systema neperervnoi profesiinoi osvity [Art education as a component system of continuous professional education]*. In I. Ziaziuna, N. Nychkalo, T. Levytskoho, Yu. Bilsh (Comps.), *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia [Professional education: pedagogy and psychology]* (Is. V, pp. 165-175). Chenchokhova; Kyiv [in Ukrainian].

6. Petrenko, I. O. (2020). *Etnohrafichne mystetstvo ukrainskoho narodu: zvychai, symbolika, remesla [Ethnographic art of the Ukrainian people: customs, symbols, crafts]*. Lviv: Lvivska politehnika [in Ukrainian].
7. Puryha, I. O. (2018). *Krolevetski rushnyky: istoriia, semantyka, tekhnolohiia [Krolevets towels: history, semantics, technology]*. Sumy: Trytoriia [in Ukrainian].
8. Stoliarchuk, N. (2020). *Etnokulturolohiia [Ethnocultural studies]: metodychni rekomendatsii do kursu*. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].
9. *Suchasne ukrainske dekoratyvne mystetstvo: zberezhennia natsionalnoi svoieridnosti v umovakh hlobalizatsii [Modern Ukrainian decorative art: preservation of national identity in the conditions of globalization]*. (2019). Kyiv: Instytut mystetstvoznavstva, folklorystyky ta etnolohii im. M. T. Rylskoho [in Ukrainian].
10. Tkachenko, V. M. (2020). *Fenomen ukrainskoho pysankarstva kintsia XIX – pochatku XXI st. [The phenomenon of Ukrainian pysankarst of the late 19th and early 21st centuries]*. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
11. *Ukrainska narodna ihrashka [Ukrainian folk toy]: kataloh*. (2006). Kyiv: VD «Stylos» [in Ukrainian].
12. Yareshchenko, A. P. (Comp.). (2008). *Ukrainski tradytsii ta zvychai [Ukrainian traditions and customs]*. Kharkiv: Fakt [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 16.06.2023